

Ens podran piratejar el cervell aviat?

No m'imagino una immolació més gran per a un filòsof que renunciar a la capacitat de pensar

Foto: vassilis galopoulos

Nedar a favor del corrent, apuntar-se al discurs guanyador, de vegades fa un flac favor a la pròpia causa. Això és el que em temo que li ha passat a Yuval Noah Harari. En un article a *El País* titulat *Los cerebros hackeados votan* (https://elpais.com/internacional/2019/01/04/actualidad/1546602935_606381.html), l'autor de *Sapiens* es qüestiona el supòsit de la llibertat humana, ens avisa de l'imminent perill que ens pirategin el cervell gràcies les noves capacitats de la biologia i la informàtica, i ens adverteix del risc que correm de convertir-nos en automatismes dirigits per empreses i partits polítics.

Sembla que alguns filòsofs, avui, tenen un gran anhel a ser distingits, celebrats o simplement identificats en un món on els discursos menys sensacionalistes poden passar desapercebuts, i això de piratejar el cervell compleix tots els requisits per oferir-nos una emoció bàsica: preocupació, novetat, nous perills associats a les tecnologies, teories de la conspiració...

No em sé imaginar una immolació més gran per a un filòsof que renunciar a la pròpia capacitat de pensar. Renunciar a la filosofia perquè és lenta i no conclusiva ens precipita a la catàstrofe. Hannah Arendt afirmava que no podem analitzar els problemes d'avui amb esquemes del passat, però mai va dir: ?El món va molt ràpid, el pensament és massa lent, deixem de pensar, busquem alternatives com la biologia avançada, que ens orienti la ciència o la tecnologia. Amb el pensament no hi arribem!? Afortunadament, pensar és alguna cosa més que calcular el mínim de moviments necessaris per fer escac i mat.

Quin greu renunciar al pensament perquè no pot arribar a conclusions definitives ni forçar voluntats quan és lliure. Precisament, arribar a conclusions podria ser l'origen del totalitarisme. Potser allò propi de pensar no sigui arribar a conclusions sinó establir-nos en un gerundi incessant per complir el nostre destí de ser persones, i convertir-nos nosaltres mateixos en refugi per no ser piratejables. Cal recordar que un personatge com Eichmann, criminal de les SS, encarnava la banalitat del mal, precisament, perquè va renunciar a pensar?

A més, la filosofia és moderadament conclusiva, es permet conclusions que volen i aspiren a ser revisables, i diu coses com que som capaços de pensar allò que el nostre temps ens permet pensar. I potser cal afegir allò que fem amb la nostra capacitat de pensar, els llibres que hàgim llegit, els debats enriquidors que hàgim viscut, les converses desafiants que hàgim tingut, i tot allò que ens alimenti i enriqueixi el pensament.

Harari considera que el lliure albir és un mite, no una realitat científica. Malament anem quan allò que és real només ens ho pot dir la ciència. Efectivament, no puc escollir res fora del meu món, mai s'és lliure de manera radicalment autònoma, però, malgrat tot, existeixen la llibertat i la responsabilitat. Si llegeixo Arendt estic cultivant la meua llibertat, segurament en major grau que si em limito exclusivament a veure *Walking Dead* a Netflix. Si m'he convertit en algú altament emocional, amb pensaments reactius, enganxat a les xarxes, radicalitzat -el món es divideix en bons i dolents- el meu lliure albir serà força limitat i puc ser molt més fàcilment manipulable.

Com em recorda Fina Birulés, a internet hi ha grans textos, textos que requereixen temps per ser llegits i s'hi fan coses molt interessants, no es tracta de condemnar internet, sinó d'adonar-nos que moltes persones han acabat limitant-se a la vessant més adrenalínica, com ara els comentaris incendiàries a la xarxa. I això, els fa de nou, més manipulables.

El lliure albir no és comú ni ens pertany a tots per igual, parlar del lliure albir humà és un concepte fals. Tampoc som el que som constitutivament. Néixer és posar-se a la vida en un punt de partida, i també depèn de nosaltres convertir-nos en les persones que podem i mereixem ser. Precisament en això consisteix la dignitat humana.

Jo soc fàcilment hackejable, ara mateix una empresa sagaç em pot vendre amb total garantia d'èxit una trobada telemàtica setmanal amb Emilio Lledó, també em poden vendre qualsevol llibre que em recomani Fina Birulés com ara la *Crítica de la raó negra* d'Achille Mbembe.

Inocular-nos pensaments com ?la meua terra primera?, ?el treball per als d'aquí?, ?el poble vol X? seria interessant per a segons quins partits. Hi ha persones, jo els he sentit, que consideren que uns quants morts és el peatge necessari per construir un nou estat, i d'altres, estic segur que existeixen, que també consideren que amb quatre trets l'independentisme ?s'arregla? ràpid. No llegir, no pensar, un món ple d'immediatesa i amb emocions exaltades fa que sigui més temptador vèncer que crear un espai comú sense rendicions. El pensament dèbil es basa en opinions molt fortes.

Ens podem curar d'un excés de pensament emocional llegint, debatent, i deixant-nos d'alimentar a través del clientisme. Hi ha persones que cada dia obren els ordinadors i els seus diaris esperant trobar un mirall de com veuen el món. Aquí sí que cal sortir de la zona de confort i buscar confrontació intel·lectual -que no té res a veure amb els insults i faltes de respecte als quals no ens hem d'acostumar encara que siguin tan freqüents, i fins i tot els protagonitzin els nostres

polítics fent un lamentable favor a la política. Acostem-nos a discursos més complexos, menys tranquil·litzadors, madurant i sense renunciar mai al desig d'aprendre.

Voldria explicar un exemple propi. Fa poc vaig trobar-me amb aquesta notícia: "Sacrificaran el gos Curro, un gos que va defensar la seva família enfront d'un lladre de Romania, armat amb una barra de ferro i una navalla -i amb més de 70 detencions en els darrers dos anys-. El gos va mossegar el lladre i ara l'han de sacrificar. El delinqüent ja està en llibertat. #VidaParaCurro". Fins i tot vaig arribar a firmar una petició per salvar la vida de l'animal, però vaig seguir investigant i vaig descobrir que aquesta notícia seguida per milers de persones no tenia cap altre objectiu que inflamar les ínfules racistes, ja que el gos en qüestió no existeix.

Investigar una mica més, identificar fal·làcies, veure els errors de raonament és la millor teràpia i el més gran antivirus perquè no ens pirategin el cap. I de nou, s'obté pensant, llegint, debatent i consultant persones amb autoritat. Per exemple, aprenent a identificar causes falses, puc detectar clarament el viatge que volen que faci a través del meu pensament: pobret animal, morirà per protegir la seva llar, les llars estan més desprotegides des que hi ha immigrants, la justícia no funciona, els immigrants posen en joc la meua seguretat, cada dia arriben un nombre immens de persones amb patera, necessito algú que posi ordre, que tingui força, algú ferm que no dubti. Afortunadament jo no puc sorprendre'm a mi mateixa amb un pensament racista, perquè sé que els rumors i els prejudicis es desactiven pensant i amb dades reals i objectives.

Les preguntes que hem d'afrontar són com viure en un món cada vegada amb més desigualtat, amb manca d'oportunitats, sense cultura de l'esforç i amb una gran onada de sensacionalisme banal. Ja no educa ni la família, ni l'escola: eduquen les xarxes, les televisions i les plataformes. Eines interessants, lloables i amb moltes possibilitats però que poden ser utilitzades exclusivament per a l'exaltació banal. Quina ciutadania impulsem? Perdem lectors de diaris, perdem lectors de llibres complexos, perdem estudiants d'humanitats -perquè han d'estudiar carreres pràctiques-. Com podem fer entendre que el més inútil pot ser el més necessari?

Sé que no és fàcil, que no ens posen gaire a l'abast els elements per pensar, que la història de Curro és seguida per centenars de milers de persones, algunes de les quals poden passar de salvar el gos a la xenofòbia sense parpellejar. Per això crec que ens cal recuperar els valors il·lustrats que no són gens antiquats. Un pensament il·lustrat, empeltat en feminisme: creure en l'autocontrol, l'empatia, el debat, el pensament, la raó, la cultura, la política, l'autoritat, el respecte cap a tothom, el pluralisme, la llibertat, la lluita contra la desigualtat. Sense "bonisme?", sense ingenuïtat, lluitaria per aquests valors, podria fins i tot donar la meua vida per ells.

Fa tres mil anys que pensem, espero que puguem pacientment seguir pensant molts mil·lennis més. Perquè com diu Fina Birulés, cal parar-se a pensar allà on hi ha la temptació de precipitar-se.